

Література.

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: [підручник. – 2-е вид., доп. і перероблене] / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Асмолова Г. Механізм регулювання відтворення основних засобів підприємств / Г. Асмолова // Економіст. – 2007. – № 7. – С. 24-27.
3. Булах Л.А. Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів / Л.А. Булах // Економіка АПК і природокористування. – 2006. – № 9. – С. 63-67.
4. Відтворення основних і оборотних фондів / [М. Герасимчук, В. Бурлака, І. Галиця та ін.]. – К.: Ін-т економіки НАНУ, 2002. – 63 с.
5. Економіка виробничого підприємництва: навч. посіб. / Й.М. Петрович, І.О. Будіщева; За ред. Й.М. Петровича. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2002. – 405 с.
6. Мармұль Л.О. Матеріально-технічне забезпечення регіональних АПК / Л.О. Мармұль // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 11-19.
7. Федорчук О.М. Економічна ефективність використання та відтворення основних засобів в аграрних підприємствах / О.М. Федорчук // Таврійський науковий вісник: Зб. наук пр. – Херсон: ХДАУ. – 2005. – Вип. 42. – С. 247-253.

УДК 631.164.23:330.341.1:631.14

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЇ

Асташова В.В., аспірантка

Уманський національний університет садівництва

Розглянуто місце інноваційного розвитку аграрних підприємств, економічної стійкості та їх вплив на інтеграційні процеси в агропромисловому комплексі.

The article considers the place of innovation development of agricultural enterprises, economic viability and their impact on integration processes in agriculture.

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток сільського господарства України та переорієнтація його на екологічно чисте і високопродуктивне виробництво, має лежати в основі стратегії розвитку кожного сільськогосподарського підприємства. Адже саме ці фактори можуть позитивно вплинути на економічний розвиток не тільки окремої господарської одиниці, але і всього АПК. Ще одним важливим фактором підвищення ефективності виробництва є інтеграція підприємств. Розвиток аграрного сектору економіки все більше залежить від промисловості, що поставляє техніку, необхідні засоби виробництва для впровадження аграріями інноваційних технологій вирощування рослин, основною ідеєю яких є не тільки зниження затрат виробництва, а й відновлення ґрунту та природного способу підвищення урожайності культур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам впровадження інновацій, підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах, а також розвитку агропромислової інтеграції присвячені дослідження та наукові праці В.Я. Амбросова, В.Г. Андрійчука, В.І. Бойка, А.С. Даниленка, М.Я. Дем'яненка, О.Ю. Єрмакова, І.В. Коновалова, В.І. Криворучка, М.Й. Маліка,

П.О. Мосіюка, О.М. Онищенко, П.Т. Саблука, П.П. Руснака, О.М. Шпичака та інших.

Постановка завдання. В аграрній сфері, найбільш значущим новітнім процесом є подальше поглиблення інтеграції під впливом досягнень науково-технічної революції. На її розвиток в сільському господарстві значний вплив має рівень технологічної єдності підприємств, а також особливості окремих галузей, специфіка переробки продукції, технології її виробництва та переробки. Саме тому важливою передумовою ефективних інтеграційних процесів в аграрному виробництві є впровадження та використання новітніх технологій виробництва та обробітку ґрунту. Дані процеси інноваційного розвитку підприємств, потребують ретельного вивчення та дослідження. Адже лише успішні товаровиробники можуть ефективно конкурувати на ринку сільськогосподарської продукції та укладати вигідні контракти, налагоджувати міжгосподарські кооперативні зв'язки, що і є самою простою формою інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ринкових умовах господарювання для підприємств аграрного сектору економіки України, однією з головних проблем є залучення інвестиційних та інноваційних ресурсів. У 2010 році суб'єктами господарювання за рахунок усіх джерел фінансування у сільське господарство, мисливство, лісове господарство вкладено 12,2 млрд.грн. інвестицій в основний капітал, що на 16,5 % менше, ніж у 2009 році. За рахунок коштів державного бюджету освоєно 284 млн.грн., що становить 2,3% інвестицій в основний капітал у цей вид діяльності. Вагому частку інвестицій у сільське господарство, мисливство, лісове господарство освоєно у рослинництві (68,2 %) [1].

За даними державного комітету статистики України за період 1990-2010 рр. урожайність сільськогосподарських культур не має помітної тенденції до зростання (табл. 1). При цьому, по окремих сільськогосподарським культурам має місце зниження урожайності, у 2010 році порівняно з 1990 роком. Наприклад, урожайності зернових та зернобобових культур – на 8,2 ц/га, соняшника – на 0,8 ц/га, тоді як урожайність цукрових буряків зросла всього – на 3 ц/га, картоплі – 15 ц/га. Дана ситуація, що склалася в сучасному вітчизняному сільському господарстві потребує негайних змін.

Такими позитивними змінами має стати широке впровадження інноваційних технологій та новітніх розробок у виробництво, які послужать каталізатором для підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств, сприятимуть підвищенню урожайності культур, якості виробленої продукції, дадуть можливість знизити витрати виробництва. Такою інновацією може бути впровадження енергозберігаючих технологій, використання яких практикують вже десятки років в багатьох країнах світу та отримують позитивні вражаючі результати. При цьому перспектива енергозберігаючих технологій полягає не тільки в підвищенні економічної ефективності виробництва, а й в екологізації виробничих процесів та природному відновленню ґрунту.

Таблиця 1

Урожайність основних сільськогосподарських культур в Україні за 1990-2010 рр., ц з 1 га площі збирання [1]

Роки	зернові та зернобобові культури	цукрові буряки (фабричні)	насіння соняшнику	картопля	овочі
1990	35,1	276	15,8	117	149
1995	24,3	205	14,2	96	120
2000	19,4	177	12,2	122	112
2005	26,0	248	12,8	128	157
2006	24,1	285	13,6	133	171
2007	21,8	294	12,2	131	152
2008	34,6	356	15,3	139	174
2009	29,8	315	15,2	139	183
2010	26,9	279	15,0	132	174

Ступінь прибутковості та ефективність виробництва як окремого господарства, так і країни в цілому, показує рентабельність його виробництва. Суб'єкт господарювання вважається рентабельним, якщо суми отриманого доходу від виробництва та реалізації продукції достатньо не тільки для покриття витрат, а і для утворення прибутку.

Порівнявши показники рентабельності виробництва підприємствами продукції рослинництва за період 1990-2010 років, висновок є не досить позитивним, адже в цілому по галузі даний показник знизився на 71,6 в. п.(табл. 2).

Таблиця 2

Рентабельність виробництва продукції рослинництва в Україні, 1990-2010 рр., % [1]

Роки	Продукція рослинництва	з неї			
		зерно	насіння соняшнику	цукрові буряки (фабричні)	картопля
1990	98,3	275,1	236,5	29,5	27,2
1995	55,5	85,6	170,9	31,2	34,3
2000	30,8	64,8	52,2	6,1	14,0
2005	7,9	3,1	24,3	4,8	17,8
2006	11,3	7,4	20,7	11,1	56,2
2007	32,7	28,7	75,9	-11,1	24,7
2008	19,6	16,4	18,4	7,1	7,9
2009	16,9	7,3	41,4	37,0	12,9
2010	26,7	13,9	64,7	16,7	62,1

Різке та значне зниження рентабельності виробництва спостерігаємо по зерну та соняшнику – 261,2 та 171,8 в. п. Також знизилася ефективність виробництва овочів відкритого ґрунту – на 4,1 в. п. Тенденцію до зростання рентабельності можна помітити лише при виробництві картоплі. Даний показник у 2010 році, порівняно у 1990 році зріс на 34,9 в. п., проте слід звернути увагу на той факт, що у 1991-1992 рр. рівень показника рентабельності сягав 150, 4 та 233,8 % відповідно, тоді як у 2010 році – всього лише 62,1%.

Наведені дані ще раз підтверджують низький рівень розвитку сільськогосподарства України, та необхідність проведення докорінних змін у стратегії розвитку аграрних підприємств. Тому, якщо рівень рентабельності визначається величиною прибутку отриманого підприємством, то слід відмітити фактори, що безпосередньо впливають на його формування. А саме, підвищення продуктивності праці, фондівіддачі, економія матеріальних ресурсів та рівень технологічного прогресу дадуть змогу підвищити ефективність виробничої діяльності на підприємстві та організувати свою діяльність, шляхом розробки стратегії економічного розвитку підприємства та енергоощадного виробництва.

Одним із основних елементів різноманітної кількості технологій вирощування сільськогосподарських культур був, є і, принаймні в найближчому майбутньому, залишатиметься обробіток ґрунту. Саме стан ґрунту найбільше впливає на урожайність сільськогосподарських культур. Виснаження його інтенсивними технологіями ведення землеробства призвело до зростання екологічної загрози, негайної потреби розробки та впровадження альтернативних способів господарювання спрямованих на захист ґрунтів і підвищення його природної родючості.

До альтернативних методів ведення сільського господарства можна віднести біоінтенсивне міні-землеробство (Biointensive Mini-Farming), біодинамічне землеробство (Biodynamic Agriculture), ЕМ-технології (Effective Microorganism Technologies), маловитратне стале землеробство (LISA – Low Input Sustainable Agriculture), органічне землеробство (Organic Farming) та інші. Ці моделі ґрунтуються на глибокому розумінні процесів, що відбуваються в природі, спрямовані на поліпшення структури ґрунтів, відтворення їх природної родючості та сприяють утворенню екологічно стійких агроландшафтів [2].

Перші спроби запровадити в Україні таку систему землеробства («нульовий» обробіток, no-till) були пов'язані з ідеями І.Є. Овсінського. Він один з перших у світі дав оцінку плужній системі обробітку ґрунту, виявив негативні властивості оранки і теоретично обґрунтував та втілював у життя поверхневий обробіток ґрунту. На базі цих ідей були сформовані школи Т. Мальцева, О. Бараєва, М. Шикули.

У післявоєнні роки мінімізацією обробітку ґрунту займалися у Франції (Жан), Німеччині (Ахенбах), США (Фікнер), Англії (Рассел), що дало змогу багатьом ученим світу переглянути свої погляди щодо механічного втручання в ґрунт.

No-till технологія вже зарекомендувала себе як високоефективна. Підтвердженням цьому є результати господарської діяльності багатьох вітчизняних підприємств, що не перший рік використовують даний спосіб вирощування рослин. Наприклад, в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області - ТОВ «Кишинці» 60% посівних площ оброблюють за технологією No-till, 40% – Mini-till. Дану технологію обробітку ґрунту використовують також господарства: у Шполянському районі – ТОВ «Шпола-Агро Індустрі», СТОВ «ЛНЗ-агро», ПП «Відродження», Звенигородському – СТОВ ім. Гри-

шка», Кам'янському районі – СТОВ «Україна», ТОВ «Олімп», Корсунь-Шевченківському – СТОВ НВФ «Урожай», Черкаському – ПП «Хацьки-Агро» та ін.

Підтверджують ефективність No-till результати від реалізації продукції рослинництва ПП «Хацьки-Агро», де рівень середньої урожайності майже в 1,5 рази вищий порівняно з відповідним показником по району. При цьому рентабельність виробництва та реалізації, наприклад соняшника, у господарстві становить 89,5 %, тоді як у районі – 41,2 % (табл. 3).

Проте, незважаючи на вплив названих негативних факторів, що гальмують впровадження No-till, ПП «Хацьки-Агро» успішно практикує дану технологію та досягло позитивних високих результатів. Підтвердженням цьому є суттєво менші витрати на вирощування сільськогосподарських культур, зокрема, соняшнику (табл. 4). Аналіз результатів господарської діяльності підприємства показує, що витрати на гектар є дещо вищими. Ця ситуація пояснюється збільшенням витрат господарства на мінеральні та органічні добрива майже в 1,8 разів.

Таблиця 3

**Результати від виробництва соняшника у ПП «Хацьки-Агро»
за 2008-2010 роки**

Показники	Соняшник	
	ПП «ХацькиАгро»	Черкаський район
Зібрана площа, га	218,7	3660,3
Урожайність, ц/га	29,5	20,4
Валовий збір, ц	6463	74825
Виробнича собівартість, тис. грн.	835,33	11637,5
Витрати на 1 га, грн./га	3820,12	3179,36
Собівартість 1 ц., грн./ц	129,25	155,53
Рентабельність, %	89,5	41,2

Слід відмітити, що також має місце економія витрат нафтопродуктів при використанні No-till технології – в 1,9 разів, порівняно з показником по району. При цьому, враховуючи всю сукупність витрат та значно вищу урожайність культури, виробнича собівартість соняшника в ПП «Хацьки-Агро» – в 1,2 рази менша.

Таблиця 4

**Витрати на виробництво 1 ц. соняшника у ПП «Хацьки-Агро»
за 2008-2010 роки, грн./ц**

Показник	Виробнича собівартість 1 ц. соняшника	в т. ч. витрати на			
		Насіння	Добрива	Нафтопродукти	Інші витрати
ПП «Хацьки-Агро»	129,25	20,36	41,49	8,06	59,34
Черкаський район	155,53	30,82	23,37	15,08	86,26

Основним фактором, що обмежує швидке розширення застосування технологій мінімального та нульового обробітку ґрунту є досить висока ціна

техніки, необхідної для впровадження технологій. Така техніка в свою чергу не може себе окупити за короткий період у одному господарстві. Тому, дозволити собі її придбання, можуть сільськогосподарські підприємства з економічно розвиненим виробництвом, яких сьогодні в Україні, нажаль, небагато.

Запорукою високих і стабільних врожаїв в ПП «Хацьки-Агро» є підготовка насіннєвого матеріалу, дотримання сівозмін, відповідне забезпечення МТП (машино-тракторного парку). На підприємстві постійно вивчають передовий досвід ведення сільського господарства, практикують нові технології захисту та підживлення рослин. Адже без організації ефективного мінерального живлення, вирощування сільськогосподарських культур стає низькорентабельним, втрачають значення витрати на насіння, засоби захисту рослин та сільськогосподарську техніку.

Ринкові перетворення, процеси оптимізації розміщення та спеціалізації у кожному регіоні України сприяли формуванню певного рівня спеціалізації та концентрації виробництва продукції сільського господарства. Головною галуззю, наприклад Черкаської області, останніми роками є зерновиробництво (42 %) [3; с. 36]. Тому, тут доцільно здійснювати інтеграцію сільськогосподарських та переробних підприємств – для підвищення показників економічного розвитку, шляхом зменшення витрат на реалізацію продукції через посередників, забезпечення безперервного виробничого циклу, ефективного розподілення ресурсів між суб'єктами об'єднання. Необхідність агропромислової інтеграції, як і потреба сільського господарства в інноваціях, визначається вимогами раціонального використання природних та економічних ресурсів, потребами розвитку як агровиробництва, так і промисловості.

Прикладом таких інтеграційних угруповань може бути Асоціація приватних сільськогосподарських підприємств «Козацька», що об'єднує сім рослинницьких, вісім тваринницьких, два транспортні й одне ремонтне ПСП в Конотопському районі Сумської області. Асоціація співпрацює з Миронівським інститутом пшениць імені В.М. Ремесла, Одеським селекційно-генетичним інститутом, Сумським національним аграрним університетом, Інститутом фізіології рослин і генетики тощо. При цьому, основне завдання тут вбачають у впровадженні ефективних, технологічно досконалих, екологічних технологій вирощування сільськогосподарських культур [4; с. 27].

Активна інтеграція виробників сільськогосподарської продукції з переробними підприємствами та іншими організаціями з реалізації продукції і поставки сировини, сприяють як модернізації виробничої бази, так і підвищенню конкурентоспроможності продукції, використанню нових технологій та техніки, мінімізації ризиків, підвищенню інвестиційної привабливості та ін.

Висновки. Для того, аби сільськогосподарські підприємства мали реальний шанс перейти на новий етап у виробничому процесі, успішно функціонувати на ринку сільськогосподарської продукції, необхідно бути активним учасником інтеграційних процесів, розробити відповідну стратегію розвитку та використання нововведень. Також слід забезпечити сільськогосподарським товаровиробникам, що впроваджують у виробництво інновації, фінансо-

ву підтримку з боку держави, створити надійний кредитний механізм для фінансування таких проектів. У свою чергу, агропромислова інтеграція має стати одним із основних факторів підвищення економічних показників розвитку та зниження витрат виробництва. Адже лише економічно стійкі підприємства, що виробляють якісну конкурентоспроможну продукцію, можуть бути успішним учасником на ринку. Сьогодні, в Україні, інтеграційні процеси знаходяться на етапі розвитку, а тому потребують подальшого вивчення, вдосконалення та розвитку.

Література:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>, вільний. Назва з екрана.
2. No-Till – це система [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukragroportal.com>, вільний. Назва з екрана.
3. Нестерчук Ю.О. Регіональні масштаби внутрішньогосподарської аграрно-промислової інтеграції / Ю.О. Нестерчук // Економіка АПК. – 2009. – №2.
4. Терещенко В.У. Козацькому господарюють по-козацьки / В. Терещенко // Журнал «Пропозиція». – 2007. – №4.

УДК 631.115

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО РЕГІОНУ

*Бабенко А.Г., д.е.н., професор, Тичина О.Л., к.е.н.,
Дніпропетровська державна фінансова академія*

Досліджуються напрями розвитку фермерських господарств як форми підприємництва в регіоні.

Directions of development of farms as business forms in region are investigated.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку ринкового середовища приділяється увага підприємницькій діяльності в агропромисловому комплексі, зокрема функціонуванню фермерських господарств. Останні виробляють певну частку різних видів рослинницької та тваринницької продукції, здійснюють свою виробничу та економічну діяльність на основі розширеного відтворення.

Проте ряд напрямів усього виду підприємницької діяльності потребують більш глибокого і всебічного дослідження з метою виявлення ще не використаних резервів в цій сфері матеріального виробництва.

Подальший розвиток фермерських господарств пов'язаний з вирішенням важливих практичних завдань щодо збільшення обсягів виробництва всіх видів сільськогосподарської продукції, підвищення економічної ефективності в аграрній сфері усіх регіонів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підприємницької діяльності, економіки малого бізнесу в аграрному виробництві вивчалися багатьма вченими та фахівцями. Вагомий внесок в дослідження цієї проблеми внесли Саблук П.Т., Малік М.Й., Криворучко В.І., Макаренко П.М., Ма-